

Zniszczony w okresie II wojny światowej pałac Potockich (stan z 3 VI 1945 r.), obecnie siedziba Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Fot. L. Sempoliński 1945

Władysław Białek, Alicja Białek-Guillemette

II Protokół do konwencji haskiej z 1954 r. *Ochrona ogólna*

Artykuł 3 konwencji haskiej z 1954 r. definiując odpowiedzialność państw w zakresie zabezpieczenia własnych dóbr kultury stwierdzał, że *Strony zobowiązują się przygotować już w czasie pokoju opiekę nad dobrami kulturalnymi położonymi na ich własnym terytorium wobec dających się przewidzieć następstw konfliktu zbrojnego, podejmując w tym celu kroki, jakie uznają za stosowne*. Zakres tej opieki nad własnymi dobrami kultury nie został sprecyzowany i w realizacji tego artykułu istniała duża dowolność. Ta dowolność, bez wspólnych regulacji zabezpieczenia dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego, powodowała dezorientację Stron co do sposobu i stopnia ich zabezpieczenia oraz wrażliwości na przypadkowe i nie zamierzone skutki działań zbrojnych. II Protokół w art. 5 uściśla pojęcie opieki nad dobrami kultury, które powinno obejmować:

1. Przygotowanie spisów inwentarzowych chronionych dóbr kultury, które podlegają ochronie przed skutkami działań zbrojnych.
2. Opracowanie odpowiednich planów ochrony dóbr kultury przed skutkami konfliktu zbrojnego.

3. Zapewnienie w planach ochrony środków na ewakuację ruchomych dóbr kultury z miejsc zagrożonych lub odpowiednie ukrycie ich na miejscu przed skutkami działań zbrojnych (np. w specjalnie zbudowanych schronach przy muzeach).
4. Wyznaczenie kompetentnych władz odpowiedzialnych za ochronę i zabezpieczenie dóbr kultury przed skutkami działań zbrojnych.

W takim sformułowaniu zawarta została próba przeniesienia doświadczeń państw przywiązujących znaczącą wagę do przygotowania planów ochrony dóbr kultury we własnych krajach przed skutkami wojny, do tych państw, które dotychczas jeszcze nie wypracowały własnych doświadczeń w tym zakresie. Może to upowszechnić najlepsze doświadczenia w ochronie i zabezpieczeniu dóbr kultury przed skutkami konfliktu zbrojnego.

Dużo wątpliwości nasuwało się przy realizacji art. 4 konwencji haskiej określającego zasady poszanowania dóbr kultury, a szczególnie ust. 2, który dopuszczał uchylenie tego poszanowania ze względu

na konieczność wojskową. Pogwałcenie zasady poszanowania dóbr kultury wynikającego z konwencji haskiej w licznych wojnach lokalnych dość często interpretowane było koniecznością wojskową. Dlatego też istniała potrzeba uściślenia pojęcia konieczności wojskowej i określenia warunków, w jakich uchylenie poszanowania może wystąpić.

Artykuł 6 II Protokołu dopuszcza uchylenie poszanowania dóbr kultury podczas działań zbrojnych ze względu na *konieczność wojskową* jedynie wówczas, gdy:

1. To dobro kultury zostało, z powodu realizowanej funkcji, przekształcone w obiekt militarny.
2. Nie ma innej możliwości do osiągnięcia celu militarnego podczas działań zbrojnych, jak skierowanie ataku przeciwko temu obiektowi.
3. Skierowanie ataku przeciwko obiektowi kultury, który może być narażony na uszkodzenie lub zniszczenie, możliwe jest tylko wówczas, kiedy nie ma alternatywy osiągnięcia podobnej korzyści militarnej przy użyciu innych środków sztuki operacyjnej.
4. Decyzja wynikająca z *konieczności wojskowej* skierowania ataku na obiekt kultury może być podjęta przez oficera dowodzącego siłą równoważną wielkości batalionu lub większą, a tylko w wyjątkowych przypadkach, kiedy okoliczności nie pozwalają inaczej, przez dowódcę mniejszego pododdziału.
5. Jeżeli pozwalają okoliczności, to należy udzielić przeciwnikowi wcześniejszego ostrzeżenia o podjętej decyzji ataku na obiekt kultury.

Doprecyzowanie w II Protokole pojęcia *konieczności wojskowej*, która tylko w określonych przypadkach może spowodować uchylenie należnego na podstawie przepisów konwencji haskiej poszanowania wobec dóbr kultury, spowodowanego brakiem respektowania przez drugą stronę prawa międzynarodowego, posiada istotne znaczenie dla ograniczenia możliwości nadużywania tego wyjątku.

W związku z art. 4 konwencji haskiej II Protokół w art. 7 przewidującą rozbudował i rozszerzył środki ostrożności, któ-

rych przestrzeganie zaleca stronom walczącym podczas działań zbrojnych. Dowództwa wojskowe podczas przygotowania i prowadzenia operacji militarnych każdej ze Stron konfliktu powinny:

1. Zrobić wszystko, co jest możliwe, aby rozpoznać, czy znajdujące się w pasie natarcia obiekty nie są dobrami kultury chronionymi na mocy art. 4 konwencji haskiej. Oznacza to, że siły rozpoznania muszą przeprowadzić wnikliwe rozpoznanie na całej głębokości natarcia i dostarczyć dowódcy ścisłych informacji o chronionych obiektach na mocy prawa międzynarodowego. Informacje o tych obiektach w pasie natarcia muszą dotrzeć do dowódców wszystkich szczebli dowodzenia.
2. Podjąć wszelkie możliwe środki ostrożności przy wyborze środków bojowych i taktyki w czasie ataku, w celu uniknięcia, a co najmniej zminimalizowania możliwości przypadkowego uszkodzenia dóbr kultury chronionych na mocy art. 4 konwencji haskiej. Stawia to wysokie wymogi przed dowódcami i sztabami wojskowymi w zakresie przygotowania i przeprowadzenia każdej operacji bojowej.
3. Powstrzymać się od powzięcia decyzji o rozpoczęciu ataku, po którym

można oczekiwać, że spowoduje to przypadkowe uszkodzenie dóbr kultury chronionych na mocy art. 4 konwencji haskiej, a straty w tych dobrach byłyby nadmierne w porównaniu do przewidywanej bezpośredniej korzyści militarnej.

4. Odwołać lub co najmniej zawiesić atak, jeżeli w wyniku rozpoznania ustalono, że cel jest dobrem kultury chronionym na mocy art. 4 konwencji haskiej i może zostać przypadkowo uszkodzony w stopniu nadmiernym w stosunku do przewidywanej konkretnej i bezpośredniej korzyści militarnej.

Ponadto w art. 8 II Protokołu przewidziano potrzebę asekuracji dóbr kultury przed skutkami działań zbrojnych. Strony biorące udział w konflikcie zbrojnym powinny ewakuować ruchome dobra kultury znajdujące się w sąsiedztwie ważnych celów militarnych lub zapewnić im wystarczającą ochronę na miejscu (umieścić je w odpowiednich schronach odpornych na toczące się działania zbrojne). Ponadto Państwa-Strony konwencji haskiej powinny unikać lokalizowania celów militarnych w pobliżu dóbr kultury, szczególnie nieruchomości, aby nie narażać ich na uszkodzenie lub zniszczenie podczas działań zbrojnych.

W kontekście art. 4 i 5 konwencji haskiej uzupełniono także postanowienia dotyczące statusu dóbr kultury znajdujących się na terenach okupowanych. Art. 9 II Protokołu nakłada na siły okupujące całość lub część terytorium drugiej Strony obowiązek zapobiegania, aby na terytorium okupowanym nie dopuścić do:

1. Bezprawnego eksportu, usuwania lub przekazywania prawa własności dóbr kultury.
2. Wykopalisk archeologicznych, z wyjątkiem sytuacji związanych z zabezpieczeniem, zarejestrowaniem lub zachowaniem dóbr kultury.
3. Wprowadzania zmian, które mają na celu zniszczenie dokumentacji kulturalnej, historycznej i naukowej dotyczącej dóbr kultury. Wszelkie archeologiczne prace wykopaliskowe lub zmiany wykorzystania dóbr kultury na terenach okupowanych powinny być prowadzone przy bliskiej współpracy z kompetentnymi władzami okupowanego kraju.

Artykuł 9 II Protokołu stawia nowe wymogi przed siłami zbrojnymi, które mogą znaleźć się w sytuacji sił okupacyjnych, aby przestrzegały tych uzgodnień. Nadrzędnym celem jest tu zachowanie dziedzictwa kulturowego narodu, który znalazł się pod czasową okupacją, gdyż każdy naród ma swój udział w kształtowaniu kultury światowej.

Uzupełnienia i interpretacja zastosowania art. 4 konwencji haskiej w zakresie poszanowania dóbr kultury podczas działań zbrojnych posiadają duże znaczenie dla dowództw i sztabów wojskowych. Wprowadzone ograniczenia w II Protokole (art. od 5 do 9) wymagają wypracowania odpowiednich instrumentów realizacyjnych podczas szkoleń i ćwiczeń wojskowych przez siły zbrojne wszystkich państw, w tym także Polskie Siły Zbrojne, sprecyzowania tych instrumentów w odpowiednich instrukcjach wojskowych, aby później przestrzegać ich w trakcie działań wojennych.

Polacy, tragicznie doświadczeni w okresie II wojny światowej wielkimi zniszczeniami wielowiekowego dziedzictwa kulturowego, są żywo zainteresowani ratyfikacją II Protokołu, aby ograniczyć w przyszłości powtórzenie się podobnej tragedii narodowej (cdn.). ❖

Odbudowany pałac Potockich, obecnie siedziba Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Fot. Z. Siemaszko

summary

page 4 Cathedral's stained-glass windows of Frombork

Glazing of Frombork's cathedral windows started as far as in 1867 when in July a heavy hailstorm took place, damaging especially north windows. Heinrich Oidtmann was the first one who started the reconstruction act. In 1878 Filip Kremeniz suggested that the south windows ought to be decorated with scenes of the Holy Mother's joy in presbytery and Her sufferings in the aisle-brief.

page 8 Other people's property, i.e. Landscape with Jacob's dream by Michael Willmann

Willmann's oil-painting known as "Landscape with Jacob's dream" was painted in 17th century and presents a scene from the Old Testament where tired Jacob stopped to rest and fell asleep putting his head on a stone. He got a sight of a ladder with angels walking up and down. The piece of art was done by Willmann for the palace in Lubiąż and was exhibited in public in 1966 in Berlin.

page 10 On the Basner's treasury track

In 1909 Friedrich Basner – a Gdańsk merchant built a house in Malbork's style in Sopot for his art collection, where he had things bought in order to protect them against sales or export abroad. Some pieces from his collection were found in Pushkin's Museum in Moscow – taken away – after World War II by Sowiets.

page 12 Catalogue of War Losses

page 13 Report: Present protection of goods of culture against crime

Two parameters: threat and protection are mutually depended on each other. Logical consequence of threat ought to be the improvement of existing protection. However, after presented range of threat, some owners have demonstrated two attitudes: passivity and unconcern. Brief on present situation of goods of culture protection.

page 16 Catalogue of Losses

page 20 Museums-residences

Some people think that Łódź is ugly and grey, maybe for they forgot that Łódź had created great industrial empire on the turn of 20th century. In Łódź, however, the exclusive interiors with valuable collections were set up. After the war some of them were robbed and devastated. The decision of director Ryszard Stanislawski from Art Museum in Łódź about the necessity of reconstruction of a palace of Łódź's merchant was very accurate. Edward Herbst's villa situated near a pond and surrounded by a garden was the one.

page 23 Lvov's cathedral under the invocation of the Holy Mother Assumption

Lvov was a city of various nationalities and faith. Lvov's sacral architecture was their reflection. That is why the first catholic church that was created in 15th century was so important. The church got its invocation in 1405 and it is still called the Latin cathedral. Consecrated in 1481, it is the only gothic church so well preserved in Lvov.

page 26 Poland's Conservators Training Centres Awarded Exhibition

The European Community states started to create – not long ago – some educational programmes training conservators on university level. Poland is very experienced in this field. An exhibition was organised that showed the activity of three centres of artists-conservators' education in Poland. In plans for 2001 there is a display of the exhibition in Warsaw's Technical Military Academy, at Copernicus University in Toruń and also in Paris as well as in UNESCO.

page 28 Conference of International Committee on Museums Safety in Greece

In October 2000, there was an annual Conference in Athens of the International Committee on Museums Safety. The hosts had presented some problems of museums safety with regard to their collections' nature. The issue that Greek museums, like the Poland's ones, have the same problems, i.e. lack of sufficient finances for technical protection of collections was pointed out.

page 30 Ariadna's job

Kamila Piskozub – a retired lady, completely devoted to priceless fabrics, embroideries, laces and applique works takes care, once again of the Workshop of Fabrics Conservation in Wawel when Wawel's Castle's arrases and other tapestries are in danger. Some of her works can be admired at the "Wawel 1000–2000" display opened to commemorate 1000th anniversary of Cracow's Diocese.

page 32 2nd Protocol to Hague Convention of 1954

The article 3 of the Hague Convention stating that "the sides commit themselves to prepare already during the peace time the care over goods of culture located at their own territory against the expectable consequences of an armed conflict, by undertaking steps they regard as necessary" – was inaccurate. 2nd Protocol states precisely all questions – brief.

System kontroli wizji SYSTEM 4
-multiplexer
-sterowanie kamerami ruchomymi
-pełnofunkcyjne klawiatury

NAJNOWSZA GENERACJA
KAMER RUCHOMYCH
serii AutoDome

Kamery stacjonarne

Szeroki asortyment modeli
i akcesoriów

PHILIPS

Systemy telewizji dozorowej
Systemy nagłośnienia
Systemy kongresowo - konferencyjne
Systemy interkomowe

Autoryzowany Dystrybutor

PHILIPS Communication & Security Systems

DYSKRET Sp. z o.o.
ul. Mazowiecka 131
30-023 Kraków
tel. 012 423 31 00
fax 012 423 44 61
e-mail: office@dyskret.com.pl

NIEZAWODNOŚĆ SYSTEMÓW – PODSTAWĄ BEZPIECZEŃSTWA

BEZPIECZEŃSTWO PRZEWYŻSZA WSZYSTKIE NORMY

Gdy rzecz dotyczy ludzkiego życia czy niezastąpionych obiektów – nie ma kompromisów.

To właśnie dlatego SCHRACK SECONET opracował w pełni niezawodny i skuteczny system wykrywania i sygnalizacji pożaru BMZ INTEGRAL.

Najwyższy poziom niezawodności osiągnęliśmy dzięki zdublowaniu całego systemu; wykorzystaliśmy systemy mikrokomputerowe o 32-bitowej architekturze; zastosowaliśmy najnowsze osiągnięcia w dziedzinie analogowych czujek dymu. Wszystkie elementy wyposażyliśmy w izolatory zwarć; wykorzystaliśmy rozproszoną konfigurację central, by umożliwić obniżenie kosztów w zakresie przewodowania instalacji.

Dla zastosowań przemysłowych oferujemy urządzenia dopuszczone do pracy w obszarach zagrożonych wybuchem, posiadające atest do sterowania stałymi urządzeniami gaśniczymi oraz czujki specjalne, w tym systemy zasysające.

Urządzenia sygnalizacji pożaru integrujemy z innymi systemami ochrony mienia oraz układami automatyki, wykorzystując oprogramowanie pracujące w przyjaznym i niezawodnym środowisku WINDOWS NT.

Wysoka jakość produktów SCHRACK SECONET została udokumentowana certyfikatem zgodności z ISO 9001 dla wszystkich gałęzi działalności firmy.

Wszystkie urządzenia zostały dokładnie sprawdzone na poprawność pracy po roku 2000.

Z systemem wykrywania i sygnalizacji pożaru już jesteś... bliżej przyszłości.

Fire Alarm

SCHRACK
S E C O N E T

SCHRACK SECONET POLSKA Sp. z o.o.

01-038 Warszawa, ul. Dzika 20, tel. (+48 22) 636 02 70-74, fax (+48 22) 636 02 75

e-mail: schrack-pl@schrack-pl.com.pl

serwis internetowy: <http://www.schrack-pl.com.pl>

SCHRACK SECONET POLSKA Sp. z o.o.

Oddział w Poznaniu: 60-591 Poznań, ul. Miodowa 4, tel. (+48 61) 847 66 11, fax (+48 61) 843 00 57

e-mail: schrack-pl@schrack-seconet.com.pl serwis internetowy: <http://www.schrack-seconet.com.pl>